

Александра Ђурић

ПОЕЗИЈА КАО ДИЈАГНОСТИФИКОВАЊЕ И ТЕРАПИЈА

Петар Милорадовић: *Последња вечера*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2010.

Дневнички карактер Милорадовићеве збирке песама *Последња вечера* последица је тематско-мотивске усмерености ка интимном свету лирског субјекта који се креће, размишља, анализира, чита, пише... у једном ограниченом простору који се може схватити као лирска пројекција неког реалног, за нас читаоце хипотетичког, света. Према томе, читава збирка може се читати, иако песме нису организоване у циклусе, као низ уланчаних интимних лирских записа са лирским субјектом који има активан истраживачки однос према самом себи и спољашњем свету.

Први утисак који се стиче током и након читања ове збирке јесте осећај доживљеног и проживљеног. Нису аутобиографски елементи који нас наводе на такав утисак, већ аутентичне слике које могу бити последица само преданог посматрања света и искрене намере без трунке сензационализма да се утисци тог посматрања материјализују у језику. Нпр.:

*Јабуре са великим красћама љушћиле су се,
жућкасте и бледе, румене.
„Гости”*

*... у хладној соби, у којој се и уље у желе претварало.
„Хладноћа”*

*На празник ревери пензионера
имали су ожиљке,
руице од убода значки
истиргнутих и остављених на свакодневном оделу.
„Празник”*

Овакве стихове могао је да напише само неко ко је заиста видео *праве* јабуке, какве још понегде расту по нашим воћњацима, а не само оне по самопослугама. Све песничке слике последица су пажљивог посматрања света и прецизног, готово егзактног бирања језичких еквивалената призора из стварности.

Више пута је у различитим контекстима говора о Милорадовићевој поезији скренута пажња на његову карактеристичну технику „каталогизирања”, односно прављења својеврсних пописа карактеристичних елемената посматране стварности. У песми „Кухиња” Милорадовић оставља аутопоетички коментар којим разоткрива овај поступак:

*Тихо читати знакове на које наилазиш,
и који су тешко видљиви.
„Кухиња”*

Милорадовић управо то и чини, лови „тешко видљиве” елементе стварности, па су његове песничке слике последица преданог истраживачког рада и посматрања света и самог себе. Избегавајући општа места животних ситуација, односа међу људима, стања, расположења и емоција, он тражи оне најтеже ухватљиве, али једине истините елементе стварности. Управо због тога је осећај доживљеног толико убедљив.

Други утисак који се током читања намеће је свеprisутно, на нивоу збирке, тематизовање границе и граничних ситуација. Под „граничним ситуацијама” не подразумевамо у потпуности Јасперсову идеју непосредне животне угрожености, већ све оне свакодневне, животне ситуације после којих човек, а у овом случају лирски субјект, бива промењен. Међутим, идеја границе, која је у овој збирци и тематско-мотивска основа готово свих песама, не односи се само на лирски субјект и његов однос према самом себи, већ и на просторне и временске релације, као и на однос лирког субјекта према простору и времену.

Већ сам наслов збирке „Последња вечера” указује на једну граничну ситуацију. Насловна синтагма је пажљиво одабрана јер поседује двоструку сугестивност. Наиме, с једне стране синтагма „последња вечера” евоцира тренутак растанка, а с друге стране представља алузију на Тајну вечеру. У оба случаја имамо тренутак после кога наступа нека промена, тренутак након кога свет и људи више нису какви су не-

када били, односно у оба случаја је у питању једна гранична ситуација у времену. Занимљиво је да у збирци постоје песме са оба значења у насловима, односно и песма „Тајна вечера” и „Последња вечера”. Међутим, алузивност наслова збирке и призивање мотива Тајне вечере у свест читаоца нема превасходно религијски смисао, као и многи други мотиви у збирци чије је значење у ванлитерарном свету првенствено религијско, већ су присутни као део интимног света лирског субјекта.

У доживљају простора јасно су уочљива два одвојена света – свет лирског субјекта, присан, питом и топао и спољашњи свет, стран, непријатељски и хладан. Заправо, свет лирског субјекта затворен је и сведен на простор манастира, куће, дворишта и природе. Спољашњем свету припадају неочекивани посетиоци, случајни пролазници, *Продавци књиџа о вери из којих је давно нестало вере*, и сви они који не чине интимни простор лирског субјекта. Међутим, граница између тог интимног простора и спољашњег света није физичка граница већ емотивна. Нпр.:

*и да је што посед који ограничавамо
бојом, мирисом, собом.
„Посед”*

*Живео сам близу манастира
двадесет година.*

*Тај мир, ошуда, прилазио је сваког дана кући,
мењао је грубе речи,
развејавао ружне мисли...
„Манастир”*

*Телефонирао сам у стварности
једној девојци,
где она није била.
„Пријатељи”*

На основу ових стихова, али и многих других, јасно се види постојање личног и интимног простора у коме се лирски субјект креће и простора изван. Занимљиво је да у наведеним стиховима из песме „Пријатељи” лирски субјект каже *Телефонирао сам у стварности / једној девојци, / где она није била* – што би значило да свет у коме се он налази и из кога јој телефонира не припада стварности. Међутим, Милорадовић тиме не жели да нагласи онтолошку, већ вредносну разлику између та два простора. И заиста, тај интимни простор манастира,

куће, дворишта и природе са својим препознатљивим ликовима делује готово зачарано, али не због немогућности постојања једног таквог света у стварности или његове физичке неодрживости, већ због емотивне везаности лирског субјекта за тај простор и његове свести о њему као стварности вишег реда. Центар тог интимног света је лирски субјект као носилац мисли и емоције, али он свесно измешта центар еманације и смешта га у манастир што се може видети из наведених стихова из песме „Манастир”.

Иако су два простора међусобно раздвојена, интеракција ипак постоји. Интимни простор питомих пејзажа мења се људским немаром и потребом за урбанизацијом:

*Однекуд, на средини стирмине – жутии гусеничар,
булдожер.
за промену пејзажа, брда...
Нешто што ће измении
и оно чега се никад не бих сеишо.
„Пут”*

*Нафта у води, у кишној барици
у којој бих се огледнуо,
што ништа не би разјаснило...
„Пут”*

Границе су покретне, али однос између спољашњег света и света интима није однос једностраног утицаја. Следећи стихови можда су најзначајнији за разумевање померања границе у простору на рачун ширења простора интима:

*Простор у коме сам се кретао повећавао се
са скидањем овоја који су ограничавали.
„На пола нашег пута нађох се у шуми...”*

Из ових стихова видимо да се активношћу лирског субјекта границе померају, а интимни простор се шири. Кретање и, можемо рећи, припитомљавање и освајање спољашњег простора, односно његово претварање у свој интимни простор, није ништа друго до живот и животност кретање:

*Прочишао сам белешку о њему,
разумео сам:
коначно заустављање је смрт.
„Животи”*

Говорећи о самом себи, лирски субјект то чини искључиво пратећи промене и покушавајући да успостави континуитет и превазиђе расцеп између себе садашњег и себе из прошлости. Свест о промени представља свест о постојању:

*Моје тело није оно тело из 20. века.
„Дете”*

*Моје тело се изменило,
руке, кожа, очи,
сознање о постојању...
„Дете”*

Унутар лирског субјекта постоји подељеност на материјално и духовно, односно тело, које припада спољашњем свету, и „ја”, које је духовни део бића. Тело се мења и само је објект, а „ја” субјект посматрања и сазнања:

*Тело ми се проширило
И то „ја” у њему ширејерило,
Као крст од гранаца у крошњи кајсије.
„На пола нашег животног пута нађох се у шуми...”*

Није случајно што је Милорадовић за наслов ове песме одабрао баш стихове с почетка Дантеове „Божанствене комедије”. Данте на врхунцу животне снаге, у годинама такозване животне прекретнице доживљава мистично искуство и стиче сазнање о оностраном, а Милорадовић за свог лирског субјекта бира исто животно доба како би дошао до сазнања о самом себи. Са овом песмом на идејном нивоу кореспондира песма „33 године” препознатљивом алузијом у наслову. Свестан промене, али и оптерећен симболиком коју те године носе, лирски субјект задржава време, одбацује себе новог покушавајући да задржи оно што нестаје:

*У шридесет шрећој
почео сам, свакодневно,
да записујем реченице
у роковник са жичаном сиралом
и сликама града Лондона.
Музику сам вршео исту,
старе снимке
истод прашине.
„33 године”*

И поред ритуалних симулација прошлих дана (слушање старих снимака...) с циљем очувања интегритета личности у процесу промене, она постаје неминовност, а свест о њој нужност:

Стигао ме је, изненада, живој.
Рекао бих: урушио сам се у себи.
„33 године”

Песме су настајале
И зубиле пређашњи звук,
Све је могло, неочекивано,
Промениши ришам, брзину.
„33 године”

Иако се у теорији инсистира на разлици између песника и лирског субјекта, лирски субјект у песмама Петра Милорадовића говори и размисља као песник, он сам јесте песник. У односу на ту констатацију у песми „Јоргани” сасвим неочекивано се кристалише један аутопоетички коментар који нам даје одговор на већ поменути проблем успостављања континуитета еволуције лирског субјекта, односно аутопоетички коментар који указује на могућност повезивања прошлости и садашњости и превазилажења границе која дели „ја некад” и „ја сад”:

Сувенир из времена шивења,
ручног рада,
писање неке сличне књиже у самоћи.
Сјајање шавова из прешходног и садашњег живоћа.
„Јоргани”

На основу ових стихова можемо закључити да за Милорадовића писање представља једну истраживачку и аналитичку делатност која писцу омогућава свесно сагледавање сопственог живота, начин очувања сопственог интегритета у процесу животних промена.

Последња вечера у облику дневничких поетских записа открива интимни свет лирског субјекта, али и разоткривајући разнородну лектуру, књижевну (Томас Бернхард, Пазолини, Данте), филмску (Буњуел, Тарковски) и музичку (Дорси, Џони Кеш, Сантана) поступцима интертекстуализације и директног упућивања, смешта себе у одређени општекултурни простор и, ма колико то грубо семиотички звучало, обезбеђује себи припадност одређеном културном коду.